

Liber librorum

Af EJNAR PHILIP

Bibelens ophøjede karakter og dens enstående stilling i litteraturen er vel grunden til, at den til alle tider har øvet en særlig tiltrækning på bogens folk. Hvert land har sin lange række af bibeludgaver, og i hver af dem kan man aflæse landets kulturelle, håndværksmæssige og økonomiske stade og afhængighed af eller tilknytning til andre lande.

I vor tid ligger oplaget for hele verdens produktion omkring 30 millioner eksemplarer årligt, men det siger sig selv, at kun en forsvindende del af dem fremstilles efter kunstneriske, og kun lidt flere efter håndværksmæssige synspunkter.

Meget få bogkunstnere får mulighed for at give sig i kast med opgaven, for de fleste bliver det et uopnåeligt mål. Amerikaneren Bruce Rogers hører til de lykkelige få, der har lavet to: *The Oxford Lectern Bible* fra 1931-32 og *The World Bible* i 1943-45. Af disse to er den første langt den smukkeste, hvilket ikke kan undre. I den har han så at sige udtømt sin rige erfaring og sine kunstneriske intentioner og dertil pålagt sig selv en disciplin, som her er en styrke. Den anden bibel vil blive omtalt senere, den er indeholdt i den her foreliggende samling.

LIBER LIBRORUM er resultatet af et ønske om i fællesskab at markere 500 året for den første i bogtryk fremstillede bibel, Johan Gutenbergs 42-liniede. Hver af deltagerne, ialt 36 fra 15 nationer, har ladet fremstille i 1500 eksemplarer deres forslag til bibelens typografiske udformning. Forslagene er samlede i sæt indeholdt i mapper, og deltagerne har samtykket i, at deres forslag vederlagsfrit må benyttes som forbillede af enhver, der måtte ønske at fremstille en bibeludgave. Af oplaget skænkes 200 eksemplarer til kirker, videnskabelige institutioner og de store biblioteker, og 500 eksemplarer sælges til en pris af 22,50 dollars. Et eventuelt overskud skænkes til professor Albert Schweitzers sygehus i Lambarena i Afrika.

Komiteen har endvidere haft i tankerne den pædagogiske værdi, som materialet repræsenterer, hvorfor det anbefales at benytte det til udstillinger og til undervisning.

Den igangsættende komité består af Paul A. Bennet, U. S. A., Francis Meynell, England, C. Volmer Nordlunde, Danmark, Raul M. Rosarivo, Argentina, Maximilien Vox, Frankrig, Bror Zachrisson, Sverige, og Hermann Zapf, Tyskland. Primusmotoren er rektor Bror Zachrisson i Stockholm, men ideens ophavsmand er vistnok bogbindersken og skriftkunstneren Gudrun Zapf von Hesse.

Af 50 indbudte fra 19 lande har 36 deltaget, og fortegnelsen kan derfor ikke være noget fuldgyldigt udtryk for eliten af nulevende bogkunstnere. Man leder forgæves efter flere kendte folk fra England, ligesom det føles som et savn, at dr. Johannes Mardersteig fra Verona og rektor Zachrisson selv ikke har ønsket at deltage. Få havde bedre forudsætninger for at løse opgaven end netop disse to.

Deltagerne stod frit med hensyn til den typografiske udformning. Af praktiske grunde skulle formaterne holdes indenfor folio og oktav eller 33,5 og 18 cm i højden. Det har vel været underforstået, at forslagene også hvad omfanget angår skulle kunne realiseres.

Der måtte ikke anvendes illustrationer. På dette punkt er enkelte gået udenfor de iøvrigt rummelige rammer, og i få eller ingen af dem føles denne frihed så velmotiveret, at det giver dem noget fortrin af betydning i sammenligning med de andre.

Bibelen rummer som bekendt med sin kapitel- og versinddeling og med parallelhenvisninger særlige typografiske problemer, som ikke alt for ofte er løst tilfredsstillende. Det kan synes en nem løsning at se bort fra versinddelingen, og til arbejdsbrug lader det sig heller ikke gøre, men ønsket om netop i denne bog at fjerne ethvert element, der kan hindre den uforstyrrede tilegnelse og tværtimod gøre den så klar og tiltalende som mulig, forekommer naturligt, og der findes som bekendt adskillige eksempler på bibler, »literary editions«, der er fremstillet efter dette synspunkt.

Der er naturligvis grænser for, hvor meget det er forsvarligt at forkorte bibelen, og det er derfor rimeligt at tage værkets omfang i betragtning ved en vurdering af de foreliggende forslag. Med ca. 3600 bogstaver pr. side fylder den danske udgave af det gamle og nye testamente ca. 1500 sider.

En del af forslagene er både i omfang og udstyr uden dækning i virkeligheden; deres ophavsmænd har, bevidst eller ubevidst, sigtet på at demonstrere sig selv frem for at tænke opgaven igennem og vise mesterskabet i beherskelsen af virkemidlerne. Det var vel kun at vente, men det kompromitterer ikke selve ideen.

De 42 bidrag fordeler sig med 16 i folioformat, 19 i kvart og 7 i oktav. Argentina, Canada, Frankrig, Irland, Israel, Norge, Spanien og Østrig er hver repræsenteret med et forslag, Danmark og Holland har hver to, Schweiz og Sverige tre, England fire, Tyskland ni og U. S. A. elleve forslag. Tjekoslovakiet, Sovjetunionen, Kina og Australien har ikke ønsket at deltage.

★

Argentineren RAUL ROSARIVO er uden tvivl en alvorligt arbejdende bogkünstler og en dygtig grafiker. Dog er der en ubehagelig symbolik i de elementer, rammer, frontispice, initialer og bomærke, som indgår i denne exalterede typografi. Emnets ophøjethed har taget magten fra ham. I romantisk typografi fra århundredets begyndelse kunne man træffe noget lignende.

Spanieren JUAN TROCHUT-BLANCHARD har ikke været i samme grad tynget af opgaven. Hans bidrag er præget af flothed. Man gætter på, at et købedygtigt men ikke alt for kræsent publikum er den naturlige baggrund for hans virksomhed. Det er svært at fatte, at en af empiretidens største bogtrykkere, Joachim Ibarra, var hans landsmand.

Heller ikke amerikanerne tager alt for tungt på tingene. Deres lyst til at eksperimentere, til at finde på nye og overraskende virkemidler er velkendt. Indflydelsen fra magasin-typografien er åbenbar, og det overrasker ikke, at alle de illustrerede forslag, bortset fra Rosarivos, kommer herfra.

FRANK T. KACMARCIC fra Minnesota har to forslag. Det første er i tværformat, sat trespaltet med Times antikva og Neuland grotesk. Hver tredje spalte, men ikke regelmæssigt, er helt opfyldt af et lidt naivt linoleumssnit trykt i en lys brun farve. Hans andet forslag virker mere overbevisende; det er mindre reklamepræget. Skriften, 18 pkt. Perpetua antikva, står smukt på et dejligt stykke Fabriano-papir. Formatet er ligesom det første usædvanligt, 19,5×32,5 cm, og teksten er anbragt som en søjle med ujævn højrekant og med hovedlinien GENESIS, kapiteltal og marginaler trykt i en lys vissengrøn farve. På det svære papir ville bogen næppe kunne rummes

i ti bind. Fremstillingsomkostningerne ville, selv efter amerikanske forhold, blive formidable.

RICHARD N. McARTHUR fra Georgia gør i en urimelig vidtløftig kolofon rede for sine overvejelser. Vi får alle detaljer om tegneren, om skriften, om papiret osv., også helt uvedkommende ting. Skriften er Goudy textur med lombardiske kapitæler. Det er vanskeligt at finde undskyldende momenter ved dette projekt, som i hele sit udstyr vidner om overfladiskhed og mangel på fornemmelse for opgaven. Bibliofilt snobberi trives i Amerika side om side med det ægte håndværk; her er et afskrækkende eksempel.

Også JOSEPH BLUMENTHALS forslag er bibliofilt i hele sit anlæg, men på en mere tiltalende måde. Det er i samme format som det foregående, 25×33 cm, sat tospaltet med hans egen skrift Emerson, og trykt i The Spiral Press, New York. En effektiv indledningsvignet i to farver, Guds skabende hånd i stjernetågen, er skåret af Antonio Frasconi. Blumenthal har udpræget sans for det typografiske materiales muligheder, hans bibel er tænkt som en forkortet mindeudgave til læsning som levende litteratur i et gedigent udstyr, og som sådan er løsningen forsvarlig.

Amerikansk bogkunsts grand old man, den 86 årige BRUCE ROGERS' bidrag unddrager sig egentlig bedømmelse. Det er ikke fremstillet til lejligheden, men er en prøve af hans berømte World Bible, som blev fremstillet i 1943-45 for The World Publishing Company til minde om de faldne fra den anden verdenskrig. Rogers' evner til at udnytte det typografiske udsmykningsmateriale i friser og initialer folder sig ud i dette værk. Han har ønsket at lede tanken hen på bibelens syriske og hebraiske kilder. Indledningsfrisen gør, som en svensk anmelder skriver, et lidt vemodigt indtryk. Skriften er Goudy »New Style«, et smukt men særpræget venetiansk snit. Formatet er pompøst, 34,5×47,5 cm. Denne bibel, som er trykt i A. Colishs beskedne virksomhed i Mount Vernon, er en imponerende præstation, men hans første bibel, The Oxford Lectern Bible, er et mere helstøbt værk.

To svensk-amerikanere har efter opfordring deltaget, GRANT DAHLSTROM fra Pasadena, Californien, og ALGOT RINGSTROM fra New York. Dahlstrom har benyttet Bembo kursiv i en spinklere og mere lodret udgave end den, vi er fortrolige med. Han har valgt versopstillingen med ujævn højrekant. Opsætningen er stilfærdig og kultiveret, men det er urealistisk at bruge kursiv til en bog på henved 3000 sider.

בראשית

GENESIS

I

- בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ:
 והארץ היתה תהו ובהו
 וחשך על־פני תהום
 ורוח אלהים מרחפת על־פני המים:
 ויאמר אלהים יהי אור ויהי־אור:
 וירא אלהים את־האור כי־טוב
 ויבדל אלהים בין האור ובין החשך:
 ויקרא אלהים לאור יום ולחשך קרא לילה
 ויהי־ערב ויהי־בקר יום אחד:
- 6 ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך המים
 ויהי מבדיל בין מים למים:
 ויעש אלהים את־הרקיע
 ויבדל בין המים אשר מתחת לרקיע
 ובין המים אשר מעל לרקיע ויהי־כן:
 ויקרא אלהים לרקיע שמים
 ויהי־ערב ויהי־בקר יום שני:
- 9 ויאמר אלהים יקוו המים מתחת השמים
 אל־מקום אחד ותראה היבשה ויהי־כן:
 ויקרא אלהים ליבשה ארץ
 ולמקוה המים קרא ימים
 וירא אלהים כי־טוב:
 ויאמר אלהים
- 11 תדשא הארץ דשא עשב מזריע זרע
 עץ פרי עשה פרי למינו
 אשר זרע־וּבו על־הארץ ויהי־כן:
- 1 In the beginning God created the heaven and the earth.
 2 And the earth was without form, and void;
 And darkness was upon the face of the deep.
 And the Spirit of God moved upon the face of the waters.
 3 And God said, Let there be light: and there was light.
 4 And God saw the light, that it was good:
 And God divided the light from the darkness.
 5 And God called the light Day, and the darkness he called Night.
 And the evening and the morning were the first day.
 6 And God said, Let there be a firmament in the midst of the waters,
 And let it divide the waters from the waters.
 7 And God made the firmament,
 And divided the waters which were under the firmament
 From the waters which were above the firmament: and it was so.
 8 And God called the firmament Heaven,
 And the evening and the morning were the second day.
 9 And God said, Let the waters under the heaven be gathered together
 Unto one place, and let the dry land appear: and it was so.
 10 And God called the dry land Earth;
 And the gathering together of the waters called he Seas:
 And God saw that it was good.
 11 And God said,
 Let the earth bring forth grass, the herb yielding seed,
 And the fruit tree yielding fruit after his kind,
 Whose seed is in itself, upon the earth: and it was so.

בראשית I, 1-11 Genesis

I

Ismar David, New York. Hebraisk-engelsk bibel, 25,5×33 cm.

Ringstrom har udført sit forslag på Slöjdföreningens Skola i Göteborg. Skriften er Berling antikva, lidt for stor i graden til de smalle spalter; overskriften, kapitler og kolumnetitler er trykt i en stærk rød farve. Ringstrom er faldet for fristelsen til at anbringe et par typografiske rosetter på begge sider af ordet GENESIS, de virker overflødige.

En gammel bekendt fra Sverige, WILLIAM STONE fra Kalamazoo, Michigan, har fra sin Sequoia Press sendt et forslag, der hævder sig pænt i selskabet. Typografien er asymmetrisk og skriften Emerson. Titelbladets hovedlinie er kalligraferet.

WARD RITCHIE fra Los Angeles, Californien, har lavet et bemærkelsesværdigt forslag i et smukt, slankt format, 12,5×21 cm. Også han anvender en behersket asymmetrisk form; skriften er Times med verstal i tekstens grad. Satsens placering og de fint nuancerede detaljer vidner om fortrolighed med det typografiske materiale. Forslaget er realistisk, det ville give en smuk og tiltalende bibeludgave.

To andre amerikanske bidrag, ISMAR DAVIDS fra New York og JACK WERNER STAUFFACHERS fra Greenwood Press, San Francisco, er interessante. Begge er gennemført med paralleltekster, det første med hebraisk og engelsk, det andet med engelsk og latin. Ismar David, hvis forslag er trykt i The Thistle Press, har udnyttet de muligheder, der ligger i, at hebraisk læses fra højre. Han har ladet temmelig kraftige verstal, trykt i rød farve, løbe som en rygrad ned imellem de to spalter, og de to tekster følges vers for vers. Det ser meget bestikkende ud, men virker uroligt. De to så forskelligeartede skriftsnit, en hebraisk, som David selv har tegnet, og Monotype Bembo klæder ikke rigtig hinanden. Overskriften GENESIS i en flot hebraisk og latinsk skrift røber den drevne kalligraf.

I modsætning til dette forslag er Jack Werner Stauffachers præget af op-højet ro og monumentalitet. Formatet er næsten kvadratisk, 24×26,5 cm, og teksten er sat med 12 pkt. Janson i to spalter med rigelig afstand imellem. Især den latinske tekst med de få over- og underlængder ser godt ud. Teksterne er ikke forsynet med versangivelser, og her er det utvivlsomt en fejl. Det er et af de smukkeste forslag i samlingen.

Canadieren CARL DAIR fra Ontario har sat sit forslag med Palatino kursiv for, som han siger i kolofonen, at genkalde siderne i Aldus' kursiv-bøger. Ideen er ikke god. Så smuk den er, leder skriften ikke tanken hen på Aldus.

LIBER GENESIS HEBRAÏCE BERESITH

CHAPTER I.

In the beginning God created the heaven & the earth. And the earth was without form, and void; & darkness was upon the face of the deep. And the Spirit of God moved upon the face of the waters. And God said, Let there be light: & there was light. And God saw the light, that it was good: and God divided the light from the darkness. And God called the light Day, and the darkness he called Night. And the evening and the morning were the first day. And God said, Let there be a firmament in the midst of the waters, & let it divide the waters from the waters. And God made the firmament, and divided the waters which were under the firmament from the waters which were above the firmament: & it was so. And God called the firmament Heaven. And the evening & the morning were the second day. And God said, Let the waters under the heaven be gathered together unto one place, and let the dry land appear: and it was so. And God called the dry land Earth; and the gathering together of the waters called he Seas: & God saw that it was good. And God said, Let the earth bring forth grass, the herb yielding seed, & the fruit tree yielding fruit after his kind, whose seed is in itself, upon the earth: & it was so. And the earth brought forth grass, and herb yielding seed after his kind, & the tree yielding fruit, whose seed

CAPUT I.

In principio creavit Deus cœlum et terram. Terra autem erat inanis et vacua, et tenebræ erant super faciem abyssi: et Spiritus Dei ferebatur super aquas. Dixitque Deus: Fiat lux. Et facta est lux. Et vidit Deus lucem quod esset bona: et divisit lucem a tenebris. Appellavitque lucem Diem, et tenebras Noctem: factumque est vespere et mane, dies unus. Dixit quoque Deus: Fiat firmamentum in medio aquarum: et dividat aquas ab aquis. Et fecit Deus firmamentum, divisitque aquas quæ erant sub firmamento, ab his quæ erant super firmamentum. Et factum est ita. Vocavitque Deus firmamentum, Cœlum: et factum est vespere et mane, dies secundus. Dixit vero Deus: Congregentur aque quæ sub cœlo sunt, in locum unum: et appareat arida. Et factum est ita. Et vocavit Deus aridam, Terram, congregationesque aquarum appellavit Maria. Et vidit Deus quod esset bonum. Et ait: Germinet terra herbam virentem, et facientem semen, et lignum pomiferum faciens fructum iuxta genus suum, cuius semen in semetipso sit super terram. Et factum est ita. Et protulit terra herbam virentem, et facientem semen iuxta genus suum, lignumque faciens fructum, et habens unumquodque sementem secundum speciem suam. Et vidit Deus quod esset bonum. Et factum est vespere et mane, dies tertius. Dixit autem Deus: Fiat

1

Jack Werner Stauffacher, San Francisco. Engelsk-latinsk bibel, 24×26,5 cm.

Griffo, der tegnede Aldus-kursiven, var en dygtig håndværker uden kunstneriske pretentioner, Hermann Zapf, der har tegnet Palatino, er en eminent dygtig skrifteegner og kalligraf, men netop det præger skriften. Med en lidt for raffineret, kalligraferet hovedlinie, meget store kapiteltal og asymmetrisk opstilling virker dette forslag temmelig anstrengt.

HENRI FRIEDLAENDER fra Jerusalem har sendt et bidrag helt gennemført i hebraisk i et smukt snit. Formatet er $12 \times 21,5$ cm, og han har benyttet versopstilling med marginaler i rødt. Det hele virker fint og stilfærdigt.

Italieneren ALBERTO TALLONE har sin virksomhed i Paris. Herfra har han sendt et bidrag holdt i en meget behersket og meget traditionel stil, sat med hans egen »caractère romain«. De meget generøse margener og den raffinerede titel røber, at skaberen er specialist i »éditions de luxe«. Både skrift og opsætning leder tanken hen på hans berømte landsmand Bodoni.

FRIEDERICH NEUGEBAUER fra Goisen i Østrig har i sit udkast alene ladet sig lede af hensynet til funktionen. Bibelen skal kunne læses, også af svage øjne, derfor er formatet stort, $18 \times 29,5$ cm, og skriften tilsvarende stor, 12 pkt. Garamond med rigelig skydning. Neugebauer har gennemført versopstillingen med 10 pkt. verstal holdt frit i venstre side og med teksthenvisninger trykt i smudsiggul farve i de brede ydermargener for ikke at forstyrre læsningen. Forslaget må nødvendigvis virke uroligt med de meget små over- og undermargener, men den konsekvens, hvormed problemerne er søgt løst, aftvinger respekt.

JAN TSCHICHOLD, som er bosat i Basel, har, som venteligt, sendt et smukt bidrag. Formatet er 15×24 cm og skriften er Monotype Van Dijck. Denne bibel er alene beregnet til læsning i hjemmet, og alt, hvad der kan gribe forstyrrende ind, er derfor fjernet. Der er ingen adskillelse imellem kapitlerne, kun et tal i margenen markerer overgangen; satsbehandlingen må betegnes som forbilledlig.

Også tyskeren MAX CAFLISCHS to bidrag, indsendt fra Bern-Bümpliz i Schweitz, viser en typograf, der behersker sit fag til fuldkommenhed. Det ene er sat tospaltet med Perpetua med den smukke lyse Columna til overskrift og kapiteltal og med skriftens notetal til markering af versene. Hans andet bidrag er en lommeudgave trykt på let tonet bibeltryk. Formatet, $10,8 \times 18$ cm, er stærkt udnyttet og verstillene er anbragt i ydermargenerne. Skriften er Monotype Baskerville med 6 pkt. verstal. Titelopbygningen, kapiteloverskrifter og kolumnetitler med versindhold afbalancerer hinanden fint i inder- og ydermargen. Satsbehandlingen og kolumneplaceringen er så gennearbejdet, at man her synes at have for sig den ideelle løsning på en krævende opgave. Dette Max Caflischs andet bibel-forslag kunne man ønske at se virkeliggjort, det fortjener det i høj grad.

DIE BIBEL

Die Geschichtsbücher mit den Lehrbüchern, die Propheten und Apokryphen
sowie das Neue Testament, deutsch nach der Übertragung von Martin Luther

A Das erste buch mose
M ANFANG SCHUFF GOTT HIMEL VND
ERDEN / VND DIE ERDE WAR WUEST
VND LEER VND ES WAR FINSTER AUFF
DER TIEFFE / VND DER GEIST GOTTES
SCHWEBET AUFF DEM WASSER / VND
GOTT SPRACH / ES WERDE LIECHT /
VND ES WARD LIECHT / VND GOTT SAHE / DAS DAS LIECHT
GUT WAR / DA SCHEIDET GOTT DAS LIECHT VOM FINSTER
NIS / VND NENNET DAS LIECHT TAG / VND DIE FINSTERNIS
NACHT / DA WARD AUS ABEND VND MORGEN DER ERSTE
TAG / VND GOTT SPRACH / ES WERDE EINE FESTE ZWISCHEN
DEN WASSERN / VND DIE SEY EIN VNTERSCHIEDUNG ZWI
SCHEN DEN WASSERN / DA MACHET GOTT DIE FESTE / VND
SCHEIDET DAS WASSER VNTER DER FESTEN / VON DEM
WASSER VBER DER FESTEN / VND ES GESCHACH ALSO VND
GOTT NENNET DIE FESTEN HIMEL / DA WARD AUS ABEND
VND MORGEN DER ANDERE TAG / VND GOTT SPRACH / ES
SAMLE SICH DAS WASSER VNTER DEM HIMEL / AN SONDER

Erstes buch mose I

gel sollen sich mehren auf der Erde! Und es ward Abend und ward Morgen: ein fünfter Tag.

Und Gott sprach: Die Erde bringe hervor lebende Wesen: Vieh, kriechende Tiere und Wild des Feldes, ein jegliches nach seiner Art! Und es geschah also. Gott machte alle die verschiedenen Arten des Wildes und des Viehs und alles dessen, was auf dem Erdboden kriecht. Und Gott sah, daß es gut war.

Und Gott sprach: Lasset uns Menschen machen nach unserm Bilde, uns ähnlich; die sollen herrschen über die Fische im Meer und die Vögel des Himmels, über das Vieh und alles Wild des Feldes und über alle Kriechende, das auf der Erde sich regt.

Und Gott schuf den Menschen nach seinem Bilde, nach dem Bilde Gottes schuf er ihn; als Mann und Weib schuf er sie. Und Gott segnete sie und sprach zu ihnen: Seid fruchtbar und mehret euch und füllet die Erde und machet sie euch untertan, und herrschet über die Fische im Meer und die Vögel des Himmels, über das Vieh und alle Tiere, die auf der Erde sich regt! Und Gott sprach: Siehe, ich gebe euch alles Kraut, das Samen trägt, auf der ganzen Erde, und alle Bäume, an denen saunenhaltige Früchte sind; das soll eure Speise sein. Aber allen Tieren der Erde und allen Vögeln des Himmels und allem, was sich regt auf der Erde, was Leberodern in sich hat, gebe ich alles Gras und Kraut zur Nahrung. Und es geschah also. Und Gott sah alles an, was er gemacht hatte, und siehe, es war sehr gut. Und es ward Abend und ward Morgen: der sechste Tag.

Also wurden vollendet der Himmel und die Erde mit ihrem ganzen Heer. Und Gott vollendete am siebenten Tage sein Werk, das er gemacht hatte, und er ruhte am siebenten Tage von all seinem Werke, das er gemacht hatte. Und Gott segnete den siebenten Tag und heiligte ihn; denn an ihm hat Gott geruht von all seinem Werke, das er geschaffen und vollbracht hat.

Dies ist die Entstehung des Himmels und der Erde, als sie geschaffen wurden.

Eine andere Erzählung von der Schöpfung: Das Paradies

Zur Zeit, da Gott der Herr Erde und Himmel machte – noch gab es aber kein Gesträuch des Feldes auf Erden und noch wuchs kein Kraut auf dem Felde; denn Gott der Herr hatte noch nicht regnen lassen auf die Erde, und es war kein Mensch, der den Boden zu bebauen; ein Wasserhwall aber brach hervor aus der Erde und tränkte alles Land – da bildete Gott der Herr den Menschen aus Erde vom Ackerboden und hauchte ihm Lebensodem in die Nase; so ward der Mensch ein lebendes Wesen.

Dann pflanzte Gott der Herr einen Garten in Eden gegen Osten und setzte den Menschen darin, den er gebildet hatte.

Und Gott der Herr ließ allerlei Bäume aus der Erde wachsen, lieblich anzusehen und gut zu essen, und den Baum des Lebens mitten im Garten, und den Baum der Erkenntnis des Guten und des Bösen. Es entspringt aber ein Strom in Eden, den Garten zu bewässern; von da aus teilt er sich in vier Arme: der erste heißt Pison; das ist der, welcher das ganze Land Hawila umfließt, wo das Gold ist; und das Gold jenes Landes ist köstlich. Da findet man auch das Bdellionharz und den Edelestein Soham. Der zweite Fluß heißt Gihon; das ist der, welcher das ganze Land Kusch umfließt. Der dritte Fluß heißt Hülkel [d. i. Tigris]; das ist der, welcher östlich von Assur fließt. Der vierte Fluß ist der Euphrat. Und Gott der Herr nahm den Menschen und setzte ihn in den Garten Eden, daß er ihn bebaue und bewahre.

Und Gott der Herr gebot dem Menschen und sprach: Von allen Bäumen im Garten darfst du essen; nur von dem Baume der Erkenntnis des Guten und des Bösen, von dem darfst du nicht essen; denn sobald du davon issest, mußt du sterben.

Und Gott der Herr sprach: Es ist nicht gut, daß der Mensch allein sei. Ich will ihm eine Hilfe schaffen, die zu ihm paßt. Da bildete Gott der Herr aus Erde alle Tiere des Feldes und alle Vögel des Himmels und brachte sie zum Menschen, um zu sehen, wie er sie nennen würde; und ganz wie der Mensch sie nennen würde, so sollten sie heißen. Und der Mensch gab allem Vieh und allen Vögeln des Himmels und allen Tieren des Feldes Namen; aber für den Menschen fand er keine Hilfe, die zu ihm paßte. Da ließ Gott der Herr einen Tiefschlaf auf den Menschen fallen, sodaß er einschliefe. Und er nahm eine von seinen Rippen heraus und schloß die Stelle zu mit Fleisch. Und Gott der Herr baute ein Weib aus der Rippe, die er vom Menschen genommen hatte, und führte sie dem Menschen zu. Da sprach der Mensch: «Diese ist nunmehr ich Geben von meinem Geben und Fleisch von meinem Fleische. Die soll Mann heißen, denn vom Mann ist sie genommen.» Darum verläßt der Mann Vater- und Mutter und hängt seinem Weibe an, und sie werden ein Leib. Und die beiden, der Mensch und sein Weib, waren nackt und schämten sich nicht.

Der Sündenfall

Die Schlange aber war listiger als alle Tiere des Feldes, die Gott der Herr gemacht hatte; und sie sprach zum Weibe: Gott hat wohl gar gesagt: «Ihr dürft von keinem Baume des Gartens essen!» Da sprach das Weib zur Schlange: «Wir dürfen essen von den Früchten der Bäume im Garten; nur von den Früchten des Baumes mitten im Garten hat Gott gesagt: «Esset nicht davon; rühret sie auch nicht an, daß ihr nicht sterbet!» Da sprach die Schlange zum Weibe: Mit nichten werdet ihr sterben; sondern

Max Caflisch, Frankfurt. Tysk-græsk bibel, 19×27,5 cm.

HORST ERICH WOLTER fra Leipzig er ikke nær så sikker. Hans forslag er tospaltet folio, sat med Poliphilus med Blado kursiv til kapiteloverskrifter. Smukke skrifter, men i for små grader til det store format. Forslaget skæmmes af nogle kraftige gotiske kapiteltal og temmelig smagløse initialer, som vist skal give det hele et præg af alder og værdighed. Det virker ikke overbevisende.

JOSEF KÄUFER fra Meisterschule i München har til overflod søgt at give sin folio-bibel monumentalitet. Skriften er 14 pkt. Trump-Mediäval, og teksten er sat rundløbende med store ophold, hvor den autoriserede udgave har ny linie. Særlige stykker er fremhævet i en ubehagelig blåligrød farve. Det hele, også kolofonens korsformede opstilling, virker smagløst.

Langt mere lødigt og overbevisende virker hamburgeren RICHARD VON SICHOWSKYS bidrag. Han har alene villet lave en monumental bog, et

I. BUCH MOSE · ΓΕΝΕΣΙΣ

1 AM ANFANG SCHUF GOTT HIMMEL UND ERDE. **2** Und die Erde war wüst und leer, und es war finster auf der Tiefe, und der Geist Gottes schwebte auf dem Wasser.

3 Und Gott sprach: Es werde Licht! und es ward Licht.

4 Und Gott sah, daß das Licht gut war. Da schied Gott das Licht von der Finsternis, **5** und nannte das Licht Tag und die Finsternis Nacht. Da ward aus Abend und Morgen der erste Tag.

6 Und Gott sprach: Es werde eine Feste zwischen den Wassern, und die sei ein Unterschied zwischen den Wassern. **7** Da machte Gott die Feste und schied das Wasser unter der Feste von dem Wasser über der Feste. Und es geschah also. **8** Und Gott nannte die Feste Himmel. Da ward aus Abend und Morgen der andere Tag.

9 Und Gott sprach: Es sammle sich das Wasser unter dem Himmel an besondere Örter, daß man das Trockene sehe. Und es geschah also. **10** Und Gott nannte das Trockene Erde, und die Sammlung der Wasser nannte er Meer. Und Gott sah, daß es gut war. **11** Und Gott sprach: Es lasse die Erde aufgehen Gras und Kraut, das sich besame, und fruchtbare Bäume, da ein jeglicher nach seiner Art Frucht trage, und habe seinen eigenen Samen bei sich selbst auf Erden. Und es geschah also. **12** Und die Erde ließ aufgehen Gras und Kraut, das sich besamte, ein jegliches nach seiner Art, und Bäume, die da Frucht trugen, und ihren eigenen Samen bei sich selbst hatten, ein jeglicher nach seiner Art. Und Gott sah, daß es gut war. **13** Da ward aus Abend und Morgen der dritte Tag.

Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. **2** Ἡ δὲ γῆ ἦν ἄορατος καὶ ἀκατασκεύαστος, καὶ σκότος ἐπάνω τῆς ἀβύσσου· καὶ πνεῦμα θεοῦ ἐπερέετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος.

3 καὶ εἶπεν ὁ θεὸς Γενηθήτω φῶς. **3** καὶ ἐγένετο φῶς. **4** καὶ εἶδεν ὁ θεὸς τὸ φῶς ὅτι καλόν. καὶ διεχώρισεν ὁ θεὸς ἀνά μέσον τοῦ φωτός καὶ ἀνά μέσον τοῦ σκότους· **5** καὶ ἐκάλεσεν ὁ θεὸς τὸ φῶς ἡμέραν καὶ τὸ σκότος ἐκάλεσε νύκτα. καὶ ἐγένετο ἑσπέρα καὶ ἐγένετο πρωί, ἡμέρα μία.

6 καὶ εἶπεν ὁ θεὸς Γενηθήτω στερέωμα ἐν μέσῳ τοῦ ὕδατος, καὶ ἔστω διαχωρίζον ἀνά μέσον ὕδατος καὶ ὕδατος. καὶ ἐγένετο οὕτως. **7** καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸ στερέωμα· καὶ διεχώρισεν ὁ θεὸς ἀνά μέσον τοῦ ὕδατος ὃ ἦν ὑποκάτω τοῦ στερεώματος, καὶ ἀνά μέσον τοῦ ὕδατος τοῦ ἐπάνω τοῦ στερεώματος. **8** καὶ ἐκάλεσεν ὁ θεὸς τὸ στερέωμα οὐρανόν· καὶ εἶδεν ὁ θεὸς ὅτι καλόν. καὶ ἐγένετο ἑσπέρα καὶ ἐγένετο πρωί, ἡμέρα δευτέρα.

9 καὶ εἶπεν ὁ θεὸς Συναχθήτω τὸ ὕδωρ τὸ ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ εἰς συναγωγὴν μίαν, καὶ ὄψθῃτω ἡ ἐρηρά. καὶ ἐγένετο οὕτως· καὶ συνήχθη τὸ ὕδωρ τὸ ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ εἰς τὰς συναγωγὰς αὐτῶν, καὶ ὤψθη ἡ ἐρηρά. **10** καὶ ἐκάλεσεν ὁ θεὸς τὴν ἐρηρὰν γῆν καὶ τὰ συστήματα τῶν ὑδάτων ἐκάλεσε θαλάσσας· καὶ εἶδεν ὁ θεὸς ὅτι καλόν. **11** καὶ εἶπεν ὁ θεὸς Βλαστῶσάτω ἡ γῆ βοτάνην χόρτου σπείρον σπέρμα κατὰ γένος καὶ καθ' ὁμοιότητα, καὶ ἔξυλον κάρπιμον ποιῶν καρπόν, οὗ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ κατὰ γένος ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ ἐγένετο οὕτως. **12** καὶ ἐξήνεγκεν ἡ γῆ βοτάνην χόρτου σπείρον σπέρμα κατὰ γένος καὶ καθ' ὁμοιότητα, καὶ ἔξυλον κάρπιμον ποιῶν καρπόν, οὗ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ κατὰ γένος ἐπὶ τῆς γῆς. **13** καὶ εἶδεν ὁ θεὸς ὅτι καλόν. καὶ ἐγένετο ἑσπέρα καὶ ἐγένετο πρωί, ἡμέρα τρίτη.

Inscriptio: γένεσις κόσμου. I. 4 ἰδεν, item ἰδεν vv. 8, 10, 13, 18, 21. 10 σύστημα. 11 κ. γ. εἰς ὁμοιότητα ἐπὶ τῆς.

minde om Gutenbergs første bibel, og han har derfor benyttet Luthers originale gammeltyske tekst. Et overdimensioneret A bringer den ellers smukke forside ud af balance, det tager luven fra den meget vellykkede titellinie, som Ursula Wallberg har tegnet.

GOTTHARD DE BEAUCLAIR og HERMANN ZAPF, som begge er knyttet til støberiet D. Stempel i Frankfurt, har begge været meget flittige. Den første har tre forslag: et i lille oktav og to i kvartformat. Den lille bibel er sat med Janson i asymmetrisk typografi, klar og letlæselig, men ikke så fin som Max Cafilchs. Den ene kvartbibel, en »Haus- und Altarbibel«, er sat i 12 pkt. Aldus, meget monumental men lidt stram i stilen. Den anden, en »Arbeitsbibel«, er sat tospaltet i 9 pkt. Aldus med en lys antikva til overskrifter og kapiteltal og i en fint gennemarbejdet typografi.

Hermann Zapf har ligeledes tre forslag, et i kvart, et i lille folio og et i stort folio-format. Kvart-bibelen er sat med en stor grad, 14 pkt., af hans egen Palatino, i en kraftigt virkende typografi. Den store folio er sat på latin med Diotima, som hans kone Gudrun Zapf von Hesse har tegnet. Skriften er smuk, og den latinske tekst klæder den, men som et yderligere raffinement er den trykt i en gråsort farve, der giver det hele et lidt støvet udseende. Den lille folio-bibel er udført med græsk og tysk paralleltekst, den tyske sat med Aldus og den græske med hans egen Heraklit. Den græske burde have haft lidt større linieafstand, men bortset herfra er dette forslag langt det smukkeste og interessanteste. Havde Zapf kun sendt dette ind, havde man ikke været i tvivl om, at man stod overfor en fremragende typograf og skriftkunstner.

De to kendte hollandske bogkunstnere og skrifttegnere S. H. DE ROOS og JAN VAN KRIMPEN har indsendt hver et bidrag. De Rooses er sat med hans Libra-uncialskrift, som giver det et tungt, næsten middelalderligt præg, meget smukt, men også meget fremmedartet. Van Krimpens folio-bibel er sat tospaltet med hans skrift Spectrum og fremstillet hos Johs. Enschedé en Zonen i Haarlem i et tryk, som man sjældent ser så fuldkomment. Der er en beundringsværdig enkel og streng monumentalitet over dette virkelig fremragende arbejde.

Der er fire forslag fra England. ALAN DODSON har lavet en sober og tilforladelig tospaltet oktav-bibel, sat med Monotype Plantin og trykt hos Lund Humphries & Co. H. P. R. FINBERG fra The Chiswick Press har lavet en lidt

HET EERSTE BOECK MOSIS · GENAEMT
GENESIS

HET EERSTE CAPITTEL

INDEN BEGINNE SCHIEF GODT DEN HEMEL · ENDE DE AERDE.

I³De Aerde nu was woest ende ledich, ende duysternisse was op den afgront: ende de Geest Godts sweefde op de Wateren. ⁴Ende Godt seyde: Daer zy Licht: ende daer wert Licht. ⁵Ende Godt sach het Licht, dat het goet was: ende Godt maecte scheidinge tusschen het Licht, ende tusschen de duysternisse. ⁶Ende Godt noemde het Licht Dach, ende de Duysternisse noemde hy Nacht: Doe was't avont geweest, ende't was morgen geweest, de eerste Dach.

⁷Ende Godt seyde: Daer zy een Uytspansel in het midden der Wateren; ende dat make scheidinge tusschen Wateren, ende Wateren. ⁸Ende Godt maecte dat Uytspansel, ende maecte scheidinge tusschen de wateren, die onder't Uytspansel zijn, ende tusschen de wateren die boven't Uytspansel zijn: ende het was alsoo. ⁹Ende Godt noemde het Uytspansel, Hemel: doe was't avont geweest, ende't was morgen geweest, de tweede dach.

¹⁰Ende Godt seyde: Dat de wateren van onder den Hemel in eene plaetse vergadert worden, ende dat het drooge gesien worde: ende het was alsoo. ¹¹Ende Godt noemde het drooge, Aerde, ende de vergaderinge der wateren noemde hy, Zeen: ende Godt sach dat het goet was. ¹²Ende Godt seyde: Dat de aerde uytstiete grascheutkens, cruyt zaetzaeyende, vruchtbaer geboome, dragende vrucht nae sijnen aert, welkes zaet daer in zy op der aerde: ende het was alsoo. ¹³Ende de aerde bracht voort grascheutkens, cruyt zaetzaeyende nae sijnen aert, ende vruchtdragende geboome, welkes zaet daer in was, nae sijnen aert: ende Godt sach dat het goet was. ¹⁴Doe was't avont geweest, ende't was morgen geweest, de derde dach.

¹⁵Ende Godt seyde: Datter Lichten zijn in het Uytspansel des hemels, om scheidinge te maken tusschen den dach, ende tusschen de nacht;

ende datse zijn tot teekenen ende tot gesette tyden, ende tot dagen, ende jaren. ¹⁶Ende dat sy zijn tot Lichten in het Uytspansel des hemels, om licht te geven op der aerde: ende het was alsoo. ¹⁷Godt dan maecte die twee groote Lichten: dat groote licht tot heerschappye des daegs, ende dat kleyne Licht tot heerschappye des nachts; oock de Sterren. ¹⁸Ende Godt steldese in het Uytspansel des hemels, om licht te geven op der aerde. ¹⁹Ende om te heerschen in den dach, ende in de nacht, ende omscheidinge te maken tusschen het licht, ende tusschen de duysternisse: ende Godt sach dat het goet was.

²⁰Doe was't avont geweest, ende't was morgen geweest, de vierde dach. ²¹Ende Godt seyde: Dat de wateren overvloedichlick voortbrengen een gewemel van levendige zielen: ende het gevogelte vliege boven d'aerde, in het Uytspansel des hemels. ²²Ende Godt schief de groote Walvisschen: ende alle levende wremelende ziele, welcke de wateren overvloedichlick voortbrachten, nae haren aert; ende alle gevleugelt gevogelte nae sijnen aert: ende Godt sach dat het goet was. ²³Ende Godt segdese, seggende: Zijt vruchtbaer, ende vermenichvuldiget, ende vervullet de wateren inde Zeen: ende het gevogelte vermenichvuldige op der aerde. ²⁴Doe was't avont geweest, ende't was morgen geweest, de vijfste dach.

²⁵Ende Godt seyde: D'aerde bringe levendige Zielen voort, nae haren aert, Vee, ende kruypende, ende wilt Gedierte der aerde nae sijnen aert: ende het was alsoo. ²⁶Ende Godt maecte het wilt gedierte der aerde, nae sijnen aert, ende het vee nae sijnen aert, ende al het kruypende gedierte des aerdbodems nae sijnen aert: ende Godt sach dat het goet was.

²⁷Ende Godt seyde: Laet ons Menschen maken, nae onsen beelde, nae onse gelijknisse; ende dat sy heerschappye hebben over

5

THE HOLY BIBLE

Containing the
OLD AND NEW TESTAMENTS
Translated out of the Original Tongues
and with the former Translations
diligently compared and
revised by His Majesty's special
Command

Appointed to be read in Churches

LONDON AND EDINBURGH
The Gutenberg Quincentenary Edition
MCMLV

Hans Schmoller, London. Engelsk bibel, titlen, 20,5×33 cm.

Chapters 2 to 4

shouldest not eat? / And the man said, The woman whom thou gavest to be with me, she gave me of the tree, and I did eat. / And the LORD God said unto the woman, What is this that thou hast done? And the woman said, The serpent beguiled me, and I did eat. / And the LORD God said unto the serpent, Because thou hast done this, thou art cursed above all cattle, and above every beast of the field; upon thy belly shalt thou go, and dust shalt thou eat all the days of thy life: / And I will put enmity between thee and the woman, and between thy seed and her seed; it shall bruise thy head, and thou shalt bruise his heel. / Unto the woman he said, I will greatly multiply thy sorrow and thy conception; in sorrow thou shalt bring forth children; and thy desire shall be to thy husband, and he shall rule over thee. / And unto Adam he said, Because thou hast hearkened unto the voice of thy wife, and hast eaten of the tree, of which I commanded thee, saying, Thou shalt not eat of it: cursed is the ground for thy sake; in sorrow shalt thou eat of it all the days of thy life; / Thorns also and thistles shall it bring forth to thee; and thou shalt eat the herb of the field; / In the sweat of thy face shalt thou eat bread, till thou return unto the ground; for out of it wast thou taken: for dust thou art, and unto dust shalt thou return. / And Adam called his wife's name Eve; because she was the mother of all living. / Unto Adam also and to his wife did the LORD God make coats of skins, and clothed them.

¶22-24 And the LORD God said, Behold, the man is become as one of us, to know good and evil; and now, lest he put forth his hand, and take also of the tree of life, and eat, and live for ever: / Therefore the LORD God sent him forth from the garden of Eden, to till the ground from whence he was taken. / So he drove out the man; and he placed at the east of the garden of Eden Cherubims, and a flaming sword which turned every way, to keep the way of the tree of life.

CHAPTER 4

AND Adam knew Eve his wife; and she conceived, and bare Cain, and said, I have gotten a man from the LORD. / And she again bare his brother Abel. And Abel was a keeper of sheep, but Cain was a tiller of the ground. / And in process of time it came to pass, that Cain brought of the fruit of the ground an offering unto the

LORD. / And Abel, he also brought of the firstlings of his flock and of the fat thereof. And the LORD had respect unto Abel and to his offering: / But unto Cain and to his offering he had not respect. And Cain was very wroth, and his countenance fell. / And the LORD said unto Cain, Why art thou wroth? and why is thy countenance fallen? / If thou doest well, shalt thou not be accepted? and if thou doest not well, sin lieth at the door. And unto thee shall be his desire, and thou shalt rule over him. / And Cain talked with Abel his brother: and it came to pass, when they were in the field, that Cain rose up against Abel his brother, and slew him.

¶9-15 And the LORD said unto Cain, Where is Abel thy brother? And he said, I know not: Am I my brother's keeper? / And he said, What hast thou done? the voice of thy brother's blood crieth unto me from the ground. / And now art thou cursed from the earth, which hath opened her mouth to receive thy brother's blood from thy hand; / When thou tillest the ground, it shall not henceforth yield unto thee her strength; a fugitive and a vagabond shalt thou be in the earth. / And Cain said unto the LORD, My punishment is greater than I can bear. / Behold, thou hast driven me out this day from the face of the earth; and from thy face shall I be hid; and I shall be a fugitive and a vagabond in the earth; and it shall come to pass, that every one that findeth me shall slay me. / And the LORD said unto him, Therefore whosoever slayeth Cain, vengeance shall be taken on him sevenfold. And the LORD set a mark upon Cain, lest any finding him should kill him.

¶16-18 And Cain went out from the presence of the LORD, and dwelt in the land of Nod, on the east of Eden. / And Cain knew his wife; and she conceived, and bare Enoch; and he builded a city, and called the name of the city, after the name of his son, Enoch. / And unto Enoch was born Irad; and Irad begat Mehujael: and Mehujael begat Methusael: and Methusael begat Lamech.

¶19-24 And Lamech took unto him two wives: the name of the one was Adah, and the name of the other Zillah. / And Adah bare Jubal: he was the father of such as dwell in tents, and of such as have cattle. / And his brother's name was Jubal: he was the father of all such as handle the harp and organ. / And Zillah, she also bare Tubal-cain, an instructor of every artificer in brass and iron: and the sister of Tubal-cain was Naamah. / And Lamech said unto his wives, Adah and Zillah,

for bibliofil stor kvart-bibel, sat med Perpetua med indledningen gennemført i versaler i en tung blå stregramme. BERTHOLD WOLPES folio-bibel svarer hverken hvad skriften, Pegasus, eller opsætningen angår til vor høje forestilling om engelsk bogtryk. Det gør derimod HANS SCHMOLLERS skønne folio-bibel. Schmoller arbejdede en årrække hos Oliver Simon i The Curwen Press, indtil han overtog Jan Tschicholds stilling som typografisk tilrettelægger ved Penguin Books Ltd. Hans bibel er sat tospaltet med Bulmer og med Bell antikva til titel og overskrifter. Begge skrifter smukke kopier efter snit fra 1790 og 1788, og både i detaljerne og i helheden er forslaget fuldendt. Titlen er med sin vekslen mellem versallinier og linier, sat i store og små bogstaver, så fint afbalanceret, at den virker både ved sin monumentalitet og sin menneskelighed. Der er intet stift og påtaget højtideligt ved den, heller ikke ved den lange og traditionelle tilegnelse, som er sat med kursiv på fuldt format. Versinddelingen er ved hvert afsnits begyndelse markeret med et alineategn og tallene, f. eks. 9-13, kolumnetitelne er sat i en stor grad kursiv. Der er muligvis andre englændere, som kunne gøre Hans Schmoller rangen stridig, men de har ikke deltaget; vi kan kun glæde os over, at vi her har et forslag, der er så helt i pagt med de bedste engelske traditioner, og håbe, at det må blive realiseret. Prøven er trykt hos R. & R. Clark i Edinburg.

Og så er vi på hjemmebane. Fra Danmark har bogtrykker C. VOLMER NORDLUNDE og konsulent VIGGO NAAE deltaget, og begge forslag hævder sig pænt i selskabet. Nordlundes er det enkleste, en læsebibel uden verstal. Den er sat med Perpetua på fuldt format med kolumnetitler i kapitæler. Typografien er gennemarbejdet og sober, som man kunne vente det. Formatet er 14×23 cm.

Viggo Naae har benyttet Caslon til sit forslag, der er sat tospaltet. Versene er, for at få en fast og sluttet tekstspalte, sat rundløbende med skråstreger som skille tegn og verstellene i skriftens grad i margenerne. Naae har brudt teksten om, så at kapitlerne står på fuldt format, det giver en lidt uheldig skævhed, når det foregående kapitels afslutning ikke har lige mange linier i begge spalter, men bortset herfra er typografien fuld af nydelige detaljer. Simon Gullander i Skjern har trykt forslaget, hvis format er 18,5×28 cm.

Også den unge nordmand KJELL ARMAND JOHANSEN viser, at han behersker typografien. Hans bibel, som er sat med Baskerville, på fuldt format

I. KAP.
VERS 27-31

Første Mosebog

II. KAP.
VERS 1-21

alle vildtlevende Dyr paa Jorden og alt
27 Kryb, der kryber paa Jorden! / Og Gud
skabte Mennesket i sit Billede; i Guds Bil-
lede skabte han det, som Mand og Kvin-
28 de skabte han dem; / og Gud velsignede
dem, og Gud sagde til dem: 'Bliv frugt-
bare og mangfoldige og opfyld Jorden, gør
eder til Herre over den og hersk over Ha-
vets Fisk og Himmels Fugle, Kvæget
og alle vildtlevende Dyr, der rører sig paa
29 Jorden! / Gud sagde fremdeles: 'Jeg giver

eder alle Urter paa hele Jorden, som bærer
Frø, og alle Træer, som bærer Frugt med
Kærne; de skal være eder til Føde; / men
30 alle Jordens Dyr og alle Himmels Fugle
og alt, hvad der kryber paa Jorden, og som
har Livsaande, giver jeg alle grønne Urter
til Føde.' Og saaledes skete det. / Og Gud 31
saa alt, hvad han havde gjort, og se, det
var saare godt. Og det blev Aften, og det
blev Morgen, sjette Dag.

II. KAPITEL

Mennesket i Edens Have

Saaledes fuldenntes Himmelen og Jorden
2 med al deres Hær. / Paa den syvende Dag
fuldenntes Gud det Værk, han havde ud-
ført, og han hvilede paa den syvende Dag
3 efter det Værk, han havde udført; / og Gud
velsignede den syvende Dag og helligede
den, thi paa den hvilede han efter hele sit
Værk, det, Gud havde skabt og udført. /
4 Det er Himmels og Jordens Skabelses-
historie. Da Gud Herren gjorde Jord og
5 Himmel — / dengang fandtes endnu ingen
af Markens Buske paa Jorden, og endnu
var ingen af Markens Urter spiret frem, thi
Gud Herren havde ikke ladet det regne paa
Jorden, og der var ingen Mennesker til at
6 dyrke Agerjorden, / men en Taage vældede
op af Jorden og vandede hele Agerjordens
7 Flade — / da dannede Gud Herren Menne-
sket af Agerjordens Muld og blæste Livs-
aande i hans Næsebor, saa at Mennesket
8 blev et levende Væsen. / Derpaa plantede
Gud Herren en Have i Eden ude mod Øst,
og der satte han Mennesket, som han havde
9 dannet; / og Gud Herren lod af Agerjorden
fremvokse alle Slags Træer, en Fryd at skue
og gode til Føde, desuden Livets Træ, der
10 stod midt i Haven, og Træet til Kundskab
i Eden til at vande Haven, og udenfor delte

den sig i fire Hovedstrømme. / Den ene 11
hedder Pisjon; den løber omkring Landet
Havila, hvor der findes Guld / (og Guldet 12
i det Land er godt), Bdllium og Sjøham-
sten. / Den anden Flod hedder Gihon; den 13
løber omkring Landet Kusj. / Den tredje 14
Flod hedder Hiddekel; den løber østen om
Assyrien. Den fjerde flod er Frat. / Der- 15
paa tog Gud Herren Adam og satte ham
i Edens Have til at dyrke og vogte den. /
Men Gud Herren bød Adam: 'Af alle Træer 16
i Haven har du lov at spise, / kun af Træet 17
til Kundskab om godt og ondt maa du ikke
spise; den Dag du spiser deraf, skal du vis-
selig dø!' / Derpaa sagde Gud Herren: 'Det 18
er ikke godt for Mennesket at være ene;
jeg vil gøre ham en Medhjælp, som passer
til ham!' / Og Gud Herren dannede af 19
Agerjorden alle Markens Dyr og Himmels
Fugle og førte dem hen til Adam for
at se, hvad han vilde kalde dem; thi hvad
Adam kaldte de forskellige levende Væ-
sener, det skulde være deres Navn. / Adam 20
gav da alt Kvæget, alle Himmels Fugle
og alle Markens Dyr Navne — men til sig
selv fandt Adam ingen Medhjælp, der pas-
sede til ham. / Saa lod Gud Herren Dvale 21
fælde over Adam, og da han var sovnet ind,
tog han et af hans Ribben og lukkede med

1.21

FØRSTE MOSEBOK

2.4

21 melhvelvingen! Og Gud skapte de store sjødyr og alt levende som
 22 rører seg, som det vrimler av i vannet, hvert etter sitt slag, og alle
 23 vingede fugler, hver etter sitt slag. Og Gud så at det var godt. Og
 24 Gud velsignet dem og sa: Vær fruktbare og bli mange og oppfyll
 25 vannet i havet, og fuglene skal bli tallrike på jorden! Og det ble
 26 aften, og det ble morgen, femte dag. Og Gud sa: Jorden la fremgå
 27 levende vesener, hvert etter sitt slag, fe, kryp og ville dyr, hvert etter
 28 sitt slag! Og det ble så. Og Gud gjorde de ville dyr, hvert etter sitt
 29 slag, og feet etter sitt slag og alt jordens kryp, hvert etter sitt slag. Og
 30 Gud så at det var godt. Og Gud sa: La oss gjøre mennesker i vårt
 31 bilde, etter vår lignelse, og de skal råde over fiskene i havet og
 over fuglene under himmelen og over feet og over all jorden og
 over alt kryp som rører seg på jorden.

27 Og Gud skapte mennesket i sitt bilde, i Guds bilde skapte han
 28 det; til mann og kvinne skapte han dem. Og Gud velsignet dem og
 sa til dem: Vær fruktbare og bli mange og oppfyll jorden og legg
 den under eder, og råd over fiskene i havet og over fuglene under
 29 himmelen og over hvert dyr som rører seg på jorden! Og Gud sa:
 30 Se, jeg gir eder alle urter som sår seg, alle som finnes på jorden, og
 alle trær med frukt som sår seg; de skal være til føde for eder. Og alle
 dyr på jorden og alle fugler under himmelen og alt som rører seg på
 jorden, alt som det er livsånde i, gir jeg alle grønne urter å ete. Og
 31 det ble så. Og Gud så på alt det han hadde gjort, og se, det var såre
 godt. Og det ble aften, og det ble morgen, sjettedag.

1v: Salm. 33,6 102,26. Hebr. 11,3 - 3v: Salm. 33,9 - 14v: Salm. 104,19 - 27v: 1. Kor. 11,7

2. KAPITEL

KUNNSKAPENS TRE I EDENS HAVE

1 * SÅ BLE himmelen og jorden med hele sin hær fullendt. Og
 Gud fullendte på den syvende dag det verk som han hadde
 gjort, og han hvilte på den syvende dag fra all den gjerning
 3 som han hadde gjort. Og Gud velsignet den syvende dag og helliget
 den; for på den hvilte han fra all sin gjerning, den som Gud gjorde
 4 da han skapte. Dette er himmelens og jordens historie, da de ble
 skapt, den tid da Gud Herren gjorde jord og himmel.

og med verstillene i en lille grad i den brede ydermargen, er både funktionelt og æstetisk blandt de bedste i samlingen. Formatet er 17×27 cm.

Sverige er repræsenteret med tre bidrag, af hvilke funktionalisten ANDERS BILLOWS nok vil afstedkomme mest diskussion. Det er et næsten kvadratisk læseapparat, 19,5×20 cm, sat i tre spalter med spaltetreger imellem, og kun skriften, Warren Chappels smukke og letlæselige, men stærkt kalligrafisk prægede Trajanus, kan forhindre, at tanken ledes hen på avis-kronik. Det er svært at gennemføre en smuk, kneben sats i så smalt et format, og det er heller ikke lykkedes helt her.

JOHAN W. HILLBOM, der er knyttet til Almqvist & Wiksell i Uppsala, er ikke så sikker. Hans i og for sig nydelige forslag ødelægges i nogen grad af tegnede lombardiske kapitæler i titellinierne og en lidt forvirret due på første side.

Ankermanden i svensk bogtryk, KARL ERIC FORSBERG, har leveret et både smukt og interessant bidrag. Formatet er folio og skriften er hans egen Berling antikva og den nye titelskrift Carolus. Berling er vi fortrolige med fra hans store og dejlige Rembrandt-bibel, Carolus viser til fulde hans mesterskab som kalligraf. Den er bred, klar og karakterfuld. Bibelen er sat på fuldt format med kapiteloverskrifter og liniætællere i en smuk gammelrød farve. Satsen er anbragt utraditionelt med lige brede margener på de tre sider. Man kan synes, at Forsbergs første bibel ligesom Bruce Rogers' er den smukkeste, men også dette forslag viser, at Sverige i ham har en bogkunstner, som kan måle sig med de største.

★

Totalindtrykket af så mange og forskelligartede forslag må blive forvirrende, de mange forskellige formater bidrager hertil, men samler man dem i ensartede grupper og iøvrigt fordyber sig i enkeltheder, finder man meget at glæde sig over. Adskillige forslag virker alene ved deres fremmedartede farverigdom, andre netop ved deres enkle og simple løsning. Nogle, som f. eks. Max Caflischs lille oktav, Hermann Zapfs græsk-tyske og Jan van Krimpens og Hans Schmollers folio-bibler vil man vende tilbage til, glæde sig over og beundre som de kunstværker, de er.